

אנטישמיות מודרנית

1

דודי זינגר

אנטישמיות = אנטי – נגד , שמי- הגזע השמי.

אנטישמיות היא מושג שנקבע בשנת 1879 על ידי המשכיל הגרמני וילהם מאר, אף שיש במושג זה כדי להצביע על שנאה כנגד הגזע השמי כולו, השימוש בו נעשה כנגד היהודים.

שנאת ישראל המסורתית התקיימה כבר בתקופות קדומות, בעת העתיקה ובימי הביניים.

הסיבה העיקרית לשנאת היהודים בעת העתיקה הייתה – שנאת השונה, היהודים אחזו באמונה בא-ל אחד ובמסורת ומנהגים שהיו ייחודיים רק להם.

בימי הביניים נוספו סיבות נוספות לשנאת היהודים:

שנאה דתית על רקע הנצרות- מאחר ועל פי ה"ברית החדשה" הסגירו יהודים את ישו לרומאים, רואים הנוצרים את היהודים כחייבים בעונש, בנוסף השפלת היהודים מחזקת את הנצרות, בכך שמצב זה משמש כהוכחה לכך שהאל עזב את העם היהודי ובחר בנצרות (בברית החדשה).

בנוסף החלה להתפתח עלילת דם כנגד היהודים לפיה הם אופים את מצות הפסח מדמם של ילדים נוצרים.

2

שנאה על רקע כלכלי- במהלך ימי הביניים ועד המאה ה-19 יהודים רבים עסקו בהלוואה בריבית, מאחר והכנסייה אסרה על הנוצרים לעסוק בתחום זה ועל היהודים נאסר פעמיים רבות להחזיק בקרקעות.

חיבור העיסוק בהלוואה בריבית כמשלוח יד יהודי, הביא לשנאה כלפיהם, הגויים ראו במשלוח יד זה, ניצול מצד היהודים ועשיית רווח שלא על ידי עבודה יצרנית, עד כדי כך שהיהודי נתפס כגזלן.

האנטישמיות המודרנית

היינו מצפים שבתקופה של נאורות וקידמה, השנאה כלפי היהודים תלך ותעלם מהעולם, אך לא כך היה, אומנם הסיבות לאנטישמיות השתנו, אך השנאה כלפי היהודים נשארה.

בתקופת הנאורות הדת כבר לא תפסה מקום מרכזי בתודעתו של האדם, והשנאה כלפי היהודים על רקע דתי (נוצרי) פחתה, מנגד החלו להתפתח סיבות והסברים חדשים כהצדקה לאנטישמיות.

כך הפכה שנאת ישראל המסורתית לאנטישמיות מודרנית.

גורמים לאנטישמיות המודרנית:

אמנציפציה:

האמנציפציה אשר הביאה שוויון זכויות אפשרה מצד אחד ליהודים להשתלב בתחומי חיים שונים:

בתחום התרבותי - כניסה למוסדות חינוך ולחיי התרבות.

בתחום הכלכלי - כניסה למקצועות חופשיים בעיקר עיתונאות וبنקאות.

בתחום החברתי - מעבר לערים הגדולות, מגורים סמוכים ומפגשים חברתיים.

בתחום הפוליטי - פעילות פוליטית מפלגתית במישור המקומי והארצי.

ומצד שני הביאה לתחרות קנאה **ואנטישמיות**, אשר נבע מהצלחתם של היהודים בהשתלבות בחברה, למרות היותם מיעוט, דבר שהגביר את התחרות השנאה והקנאה של העמים בקרבם ישבו. **הקרבה במגורים** יצרה פחד וחרדה לאחר מאות שנים שיהודים חיו בנפרד. היהודי נתפס כמאיים.

קפיטליזם וסוציאליזם

3

בעיני הקפיטליסטים (בעלי ההון) **והשלטון** נחשבו היהודים כמשתייכים לסוציאליסטים, מאחר שבראש אחדות מהתנועות הסוציאליסטיות עמדו יהודים מתבוללים. השלטונות ראו ביהודי מהפכן ואויב הסדר החברתי, מאחר והם פעלו ליצירת מהפכה חברתית לשוויון.

בעיני הסוציאליסטים נחשבו היהודים כקפיטליסטים. צבירת ההון היהודי הגבירה את האשמות שהיהודים מתעשרים על חשבון אוכלוסיית המדינה. הטענה המרכזית הייתה שבעלי הון יהודים עצלנים משתלטים על הכלכלה, גורמים לפערים חברתיים ומשתלטים על העולם.

לאומיות:

בעקבות ההתעוררות הלאומית אשר החלה במאה ה-19, אשר הביאה להתגברות רגשות לאומיים והקמת מדינות חדשות עצמאיות. לוותה בהבלטת ערכים אתניים משותפים כמו: מוצא, היסטוריה תרבות כגורם מלכד, **היהודים נתפסו כגורם זר ושונה**, אשר מבקש להשתייך ללאום שלהם ובמקביל להשתייך גם ללאום היהודי.

תורת הגזע:

תפיסות עולם ותחומי מחקר אשר התפתחו במאה ה-19 תרמו אף הם להתעוררות האנטישמיות המודרנית.

לפי תורתו של המדען הבריטי צ'רלס דרווין, בין המינים בטבע שורר מאבק קיום מתמיד ובמהלכו החזקים שורדים והאחרים נכחדים. לתהליך זה קרא דרווין בשם **"הברירה הטבעית"**.

תפיסתו של דרווין הועתקה, לתחום היחסים בין בני האדם, והיא נקראת **"דִּרְוויניזם חברתי"**. לפי תפיסה זו, בחברה האנושית שוררת מלחמת קיום וכתוצאה ממנה שורד החזק, האיכותי.

לכך הוסיף מדע האנתרופולוגיה, שראשיתו במאה ה-18, והוא סיפק מידע על תכונות פיזיות של קבוצות אנשים - על היקפי הגולגולת, על צבע השיער, צבע העיניים וכו'. בתכונות אלה ראה הדרוויניזם חברתי כלים להגדרת קבוצות בני אדם ולהערכת כישוריהם.

על בסיס **האנתרופולוגיה**, **הביולוגיה** ו**הדרוויניזם חברתי**, התפתחה במחצית השנייה של המאה ה-19 **תורת הגזע**. תורה זו, המסתמכת כביכול על מחקר מדעי, קבעה כי מוצאו של האדם - הגזע שהוא משתייך אליו - הוא הקובע את איכותו. התפיסה הגזענית חילקה את האנושות **לגזעים "עליונים"** ו**גזעים "תחתונים"**.

לפי תורה זאת, הגזע השמי, אשר היהודים והערבים משתייכים אליו, נחשב לגזע נחות, ואילו הגזע הארי, אשר העמים הגרמנים שייכים אליו, נחשב לגזע נבחר.

בהתאם לדרוויניזם חברתי, מלחמת הקיום השוררת בטבע תביא להכחדת הגזע הנחות - הגזע השמי, וייוותר הגזע העליון - הגזע הארי.

תורת הגזע שימשה בסיס לחיזוק האנטישמיות. היא העניקה הסבר חדש להבדלים בין היהודים לסביבתם.

האנטישמיות המסורתית אפשרה ליהודי "לברוח" מיהדותו, על ידי המרת דתו, תורת הגזע הביאה למצב חדש, היהודי יכול היה לשנות את שפתו, את עיסוקו ואת לבושו, אך לא יכול לשנות את מוצאו הגזעי. על פי תורת הגזע, אפילו נישואי תערובת אינם יכולים למחוק את ההבדלים הגזעיים, שכן על פי תפיסתה - בתהליך התורשה, הגזע הנחות הוא המשפיע ביותר.

אנטישמיות במערב ומרכז אירופה

אנטישמיות בגרמניה

טענות האנטישמים בגרמניה

יהודים משתלטים על הכלכלה הגרמנית הם אינם עובדים וחיים מניצול אחרים.
(אמנציפציה)

היהודים הם עם זר ולכן אינם יכולים להיטמע בחברה הגרמנית. (לאומיות
ורומנטיקה)

היהודים הם מהפכנים, רוצים להפיל את ממשלות אירופה.

היהודים מטמאים את הגזע הגרמני. (תורת הגזע)

טענות אלה נקלטו בחברה הגרמנית בגלל מספר גורמים: גרמניה הייתה ספוגה
רעיונות רומנטיים לאומיים, איחודה של גרמניה הפך אותה למדינה גדולה וחזקה,
התעצמותה הצבאית המהירה והעובדה שאנשי רוח יידועי שם פרסמו כתבים
אנטישמים העניקו לאנטישמיות לגיטימציה.

ביטויים של האנטישמיות בגרמניה

5

כתבי עת/ספרים אנטישמיים- בגרמניה פורסמו ספרים אנטישמיים בו מואשמים
היהודים ומתוארים כמשתלטים על גרמניה, לדוגמה: ספרו של דירינג (1881) בו
הוא מביע את דעתו שהיהודים הם אנטי-גזע מעולם לא הצליחו להקים מדינה בת
קיימא ולכן הם טפילים בגוף המדינות.

מפלגות והתאגדויות - התארגנות של ארגונים אנטישמיים לדוגמה: מוקמת
מפלגת "הפועלים הנוצרים הסוציאליסטים" אשר דורשים להגביל את הפעילות
הכלכלית של היהודים, לצמצם את זכויותיהם החברתיות ולהרחיקם מעמדות
השפעה כיוון שהקפיטליזם היהודי הורס את האדם הקטן.

אנטישמיות בצרפת

הגורמים להתחזקות האנטישמיות בצרפת

ב- 1871 הוקמה בצרפת הרפובליקה השלישית לאחר תבוסה צבאית מוחצת מידי הצבא הגרמני. את הרפובליקה השלישית, בסוף המאה ה- 19, אפיינו שני דברים עיקריים:

א. משברים פוליטיים ושערוריות פיננסיות, שערערו את יציבות הרפובליקה הדמוקרטית.

ב. שאיפת נקם עמוקה ועזה כלפי גרמניה, שהביסה את צרפת. שני גורמים אלו הולידו תסכול וזעם כלפי היהודים, שהואשמו לא רק בשערוריות הפיננסיות, אלא גם בהפרעה ל"נקם" בגרמניה. היהודים הוצגו כתככנים ערמומיים המטיבים לתמרן ולנצל את השיטה הקפיטליסטית, כעומדים בראש אלה המבקשים להשתלט על צרפת ולערער את מוסדותיה.

ביטויים לאנטישמיות בצרפת

מפלגות ואגודות אנטישמיות, לדוגמה: "הליגה האנטישמית בצרפת" חלקם נוסדו בידי סופרים ופרופסורים, חברי האקדמיה הצרפתית.

פרסומים אנטישמים- כגון: ספרים עם תוכן אנטישמי, לדוגמה: א. דרימון, שהיה סופר, עיתונאי ומנהיג התנועה האנטישמית. ב- 1886 הוציא את ספרו "**צרפת היהודית**", שבו טען, כי צרפת משועבדת ליהודים בתחומי הכלכלה, החברה והמדינה

משפט דרייפוס-אלפרד דרייפוס קצין יהודי מתבולל, אשר מעלילים עליו עלילה של בגידה, ומסירת מידע לגרמניה אשר הביאה לניצחונה במלחמה ב-1870.. במשפט נמסרו עדויות שקר וזויפו מסמכים כל זה במטרה להאשים את דרייפוס. ב-1894 הורשע דרייפוס, דרגותיו נשללו ממנו והוא נשלח למאסר עולם באי השדים. אמנם בסופו של דבר זוכה דרייפוס¹ (בזכות מאבקם הבלתי מתפשר של נאמני האמת והצדק בראשם אמיל זולה)

לפרשה זו השלכות חשובות.

א. מתברר שגם בצרפת, המדינה בה התרחשה המהפכה הצרפתית, והיא גם המדינה הראשונה שהעניקה ליהודים אמנציפציה באירופה (1791) יש אנטישמיות חזקה בקרב חוגים רבים. האם אין זה כישלון האמנציפציה?

ב. משפט דרייפוס הביא את הרצל להכרה שהאמנציפציה לא תפתור את בעיית היהודים והפתרון היחידי הוא לאומי, דהיינו הקמת מדינה.

אנטישמיות במזרח אירופה/ אנטישמיות ברוסיה

הקדמה

עד סוף המאה ה-18, רוסיה כמעט ריקה מיהודים, עם חלוקת פולין הולך ונוצר בממלכת רוסיה המרכז היהודי הגדול ביותר.

בימיו של אלכסנדר השני (1855-1881) אשר היה בעל השקפות מתקדמות וליברליות ביחס לקודמיו נערכו שורה של תיקונים אשר השפיעו גם על מצבם של היהודים.

בימי **אלכסנדר השלישי** אשר מונה לצאר בעקבות רציחתו של אלכסנדר השני ע"י חברי מחתרת מהפכנית נפגעו יהודי רוסיה באירועים ובחקיקה.. העיתונות האשימה את היהודים ברצח וזה הוביל לגל של פרעות, הסופות בנגב. (

בימי ניקולאי השני (1894-1917) באופן כללי מצבם של היהודים הוחמר.

הסיבה העיקרית ברוסיה קיימת תנועה מהפכנית שמטרתה לשנות את המשטר השלטון רצה לדכא את התנועה המהפכנית וכן הפנה את התמרמרות האוכלוסייה כלפי היהודים.

גורמי האנטישמיות ברוסיה:

א. הממשל הרוסי אשר חשש מתנועות מהפכניות שהיו בה חברים יהודים ניסה להפנות את זעם האיכרים כלפי היהודים ובכך להשקיט את התסיסה המהפכנית. בנוסף הצאר רצה להוכיח גם את נאמנותו לכנסייה שהייתה אנטישמית.

ב. האיכרים והקוזקים אשר ראו את היהודי כמי שאחראי לרציחתו של ישו.

מאפייניה וביטוייה של האנטישמיות ברוסיה

מאפייני האנטישמיות ברוסיה:

-אנטישמיות מסורתית בגורמיה וביטוייה. מכאן שהיא מבוססת בעיקר על הדת, ומתבטאת בפרעות, גירושים, עלילות..מרכיבים שאפיינו את האנטישמיות המסורתית.

-מדיניות ממשלתית-היא מתבצעת בחסות הממשלה מתוך מטרה להפנות את זעם האכרים כלפי היהודים ולהשקיט את התסיסה המהפכנית.

-פוגרומים, פרעות המתבצעות ע"י ההמון. לדוגמה הסופות בנגב, פרעות קישיניב...

ביטוייה של האנטישמיות ברוסיה

ה"סופות בנגב"- בימי הצאר אלכסנדר השני. (פוגרומים ע"י ההמון מדיניות ממשלתית).

ה"סופות בנגב" החלו ב-1881 בדרום רוסיה, פוגרומים שיטתיים ומכוונים להם מס' מאפיינים: **השלטונות עמדו מאחוריהם, השלטון ארגן את הפרעות בו השתתפו איכרים ופועלי בני חרושת האוכלוסייה המקומית שבתחילה הייתה פסיבית נטלה חלק בפרעות. הפוגרומים התרחשו בעיקר בחבלים עם מסורת אנטישמית חזקה. הם נמשכו שלוש שנים. המשטרה לא התאמצה לעצור את הפרעות והפורעים.**

ה"סופות בנגב" השפיעו על היהודים בשני מישורים:

משכילים יהודים שחלמו על התבוללות בחברה הרוסית התפכחו מן האשליה שהתבוללות היא פתרון והמשכילים הלא יהודים ירימו קול זעקה נוכח הפוגרומים, תגובתם:

- מאבק כנגד השלטון, מייסדי הבונד האמינו בפתרון בעיותיהם הכלכליות של היהודים בארצות מגוריהם ובאוטונומיה תרבותית – לאומית (אידיש).

-הגירה – החלה הגירתם של מאות אלפי יהודים בעיקר לארה"ב.

-גישה ציונית לאומית-העלייה לא"י הפתרון היחיד, הקמת תנועת חיבת ציון.

חוקי מאי- (1882)

מטרתם של חוקי מאי, הצרת צעדיהם של היהודים במיוחד בתחומים חברתיים וכלכליים. (בימי אלכסנדר השלישי) מדיניות ממשלתית.

1. כלכלה- מנעו מיהודים את האפשרות לעסוק בחקלאות או לגור באזור חקלאי, רבבות גורשו לערים ונשארו ללא מקור פרנסה ונאסר עליהם לסחור ביום א'.

2. השכלה וחברה- המגמה צמצום מס' הסטודנטים ובעלי המקצועות האקדמיים. ב-1887 הוגבל מס' הרופאים הצבאים היהודים בצבא, וצומצם מס' היהודים הלומדים באקדמיה הצבאית לרפואה.

פרעות קישינוב (1903)

בימיו של הצאר נקולאי השני. (פוגרום, מדיניות ממשלתית, רקע דתי הקשור לאנטישמיות מסורתית.)

הסתה נגד היהודים בעקבות מציאת גופה. פוגרום זה התרחש לאחר הסתה והאשמת היהודים כגורם המהפכני בתוך רוסיה. 45 יהודים נרצחו 600 נפצעו וכ-1500 חנויות נשדדו ונהרסו. השלטון התערב רק לאחר שלושה ימים. אירועים אלה הביאו לשתי תוצאות:

1. מס' המהגרים גדל והלך.

2. הקמת הגנה עצמית וארגוני מגן מקומיים.

הפרוטוקולים של זקני ציון

ברוסיה התפרסם החיבור האנטישמי המפורסם המביא כביכול פרוטוקולים של מנהיגי היהדות הבינלאומית (זקני ציון) המתכננים בחשאי באישון לילה בבית קברות ומתכננים להשתלט על העולם ע"י ארגון מהפכות והשתלטות על רכוש העמים. הפרוטוקולים חדרו לגרמניה נקראו בשקיקה ע"י חלקים מהציבור אשר האמינו באמתותם. חיבור אנטישמי זה הגיע לשיא השפעתו בתקופה שלאחר מלחמת העולם הראשונה.